

Carl Erik Kühl

AT HAVE EN GÆST MED I EN TAXA

En øvelse i praxeologisk antropologi

Resumé

Artiklen drøfter – ud fra eksempel i det moderne Japan - hvorledes menneskelig virksomhed i praktisk-funktionelt enkle situationer og under teknisk-teknologiske identiske vilkår, alligevel kan og må antage vidt forskellige former dvs. ”formaliseres” forskelligt. Hvorfor formaliserer en kultur en praktisk situation på den måde snarere end den? Hvorfor formaliserer vi i det hele taget praktiske problemer – i stedet for blot at løse dem?

Artiklens problemstilling er metafysisk snarere end samfundsvidenskabelig. Den placerer sig mest tydeligt i forlængelse af den norske praxeologiske tradition, der kendes fra fx G.Skirbekk (ed.) *Praxeologi*, Universitetsforlaget 1983, ISBB 82-00-06659-2.

En japansk gade i en storby tirsdag kl.18.00. Det drejer sig om en tur med taxa. Både taxaen, landskabet og trafikken repræsenterer en virksomhed, når den er dagligdags og almindelig. Scenariet er simpelthen udformet under antagelse af sådanne almindeligheder, og turen foregår under aktørernes umiddelbare hensyntagen til det almindelige og dagligdags og under særlig observans af det ualmindelige, *fordi* det er ualmindeligt. Hvis der ikke fandtes sådanne almindeligheder og gennemsnitligheder for en virksomhed, ville virksomheden heller ikke kunne eksistere som virksomhedsform. Vi forudsætter, at landskabet er et almindeligt bylandskab med med- og

modgående trafik – især biltrafik – og fortove. Vi forudsætter muligvis et par ting til. Men hér holder vi i denne omgang.

En tur med taxa. Taxaen har fire pladser, to foran og to bagi. Vi kalder pladserne 'fh' ("pladsen på sædet forrest til højre"), 'fv' ("pladsen på sædet forrest til venstre"), 'bh' ("pladsen til højre på bagsædet") og 'bv' ("pladsen til venstre på bagsædet"). På ét punkt, hvor der ikke behøvede at være forskel på for og bag, er der forskel alligevel: de to pladser bag i bilen er på ét bagsæde, mens de to pladser forrest er på to forsæder.

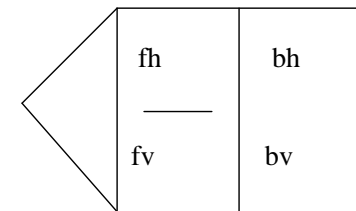

fig.1

I taxaen befinder sig fire personer, en på hver plads. Den ene er chaufføren C, de tre andre er passagererne . Selv om der er plads til fire personer i taxaen, er en chauffør og en passager tilstrækkeligt til at gøre turen til en funktionel taxatur. Men hér er der tre passagerer: de to, V1 og V2, udgør til sammen et værtskab i forhold til den tredje, gæsten G. Vi forudsætter endvidere en gradbøjning af status i forholdet mellem V1 og V2. V1 er enten værten, eller han er den værdigste af værtsfolkene. Den forudsætning vil praktisk talt altid være opfyldt i Japan.

Hvem der skal sidde hvor i en taxa, er noget, japanerne lærer inden for kategorien ”korrekt optræden”, lige som de lærer at stille skoene korrekt ved indgangen, bukke for hinanden efter status og statusforskelle etc. Det er åbenbart *vigtigt*, hvordan de fire placerer sig i taxaen. Og det giver sig ikke af den praktiske situation selv, siden det er nødvendigt at lære det. Den, der fra venstre side stiger ind for at sidde til højre på bagsædet, må stige ind før den, der fra venstre side

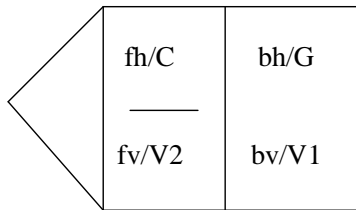
stiger ind for at sidde til venstre på bagsædet: det siger sig selv. Men hvem, der skal stige ind før hvem – hvilke slags folk i hvilke slags relationer – må nogen forklare os.

Vi sonderer altså mellem praktiske og – i videste forstand – statusmæssige grunde til, at folk i taxaen er placeret på *den* måde snarere end på en anden måde. Forholdet mellem praktiske og statusmæssige grunde er ikke "vektorielt": der er ikke tale om, at praktiske og statusmæssige grunde til sammen – evt. i et indbyrdes konkurrerende forhold – bestemmer, *hvem* der skal sidde *hvor*. Langt snarere gælder det "praxeologiske" – hér defineret som den praktiske situations egne praktiske implikationer – som det niveau, hvorpå status tilrettelægges og udfoldes.

Det kan vise sig, at en sådan sondering bryder sammen. Så har vi lært dét (og helst lært noget om, hvorfor det sker – og helst lært noget andet ved at lære, hvorfor det sker). Det kan også være, den ikke bryder sammen, men er vanskelig at drage – samtidig med at den med analysens eller beskrivelsens egen nødvendighed *må* drages. Det kan være, den ikke er nødvendig, men opklarende. Og det kan være, den er misvisende. Hvis øvelsen har en "morale", er det den, at man skal give sig god tid med det praxeologiske.

Ordentlige folk ser til, at deres børn lærer at respektere og praktisere følgende måde at placere sig på i en taxa som vært (værter), som gæst og som chauffør:

A-versionen

Det, der står til venstre for '/', betegner pladsen i taxaen, det, der står til højre for '/', er navnet eller betegnelsen på den, der sidder på pladsen. Udtrykket 'bv/G' læser vi altså som "G på højre bagsæde" eller som påstanden "G sidder på højre bagsæde". - Senere indfører vi også udtryk som 'bh/*', der læses "ham på højre bagsæde". (I den forbindelse har 'ham' intet køn, men er 'man' i akkusativ.

fig.2

Hvis ikke et ungt menneske – en ung mand – umiddelbart har noget så elementært i kroppen, er han på forhånd svækket i sine muligheder for at blive ansat i et firma hhv. blive anset for en god medarbejder og blive forfremmet. Alligevel er mønstret på det seneste begyndt at ændre sig. Stadig hyppigere ser man de fire aktører placere sig på følgende måde:

B-versionen

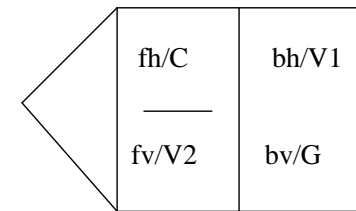

fig.3

Det er den forandring, øvelsen skal beskæftige sig med. Eller rettere: det er *sådanne* forandringer. Vi prøver ikke blot at give en "forklaring" på den ændring, der faktisk har fundet sted. Vi spørger også, hvad der kunne inducere *andre* ændringer og som sådan gøre det ud en forklaring på disse ændringer, *hvis* de indtraf. Hvis arbejdet gøres godt, er indsigten i de to tilfælde også af samme art. Men det teoretiske udbytte ved at forklare en rent hypotetisk ændring reduceres (i) jo flere *andre* forandringer, den forudsætter, og - til dels afhængigt heraf - (ii) jo mindre sandsynlig, forandringen *selv* bedømmes til at være.

For enkelhedens skyld vil vi allerførst placere taxachaufføren på hans plads i taxaen. Chaufføren sidder på pladsen ved taxaens styretøj. Det er en slags tautologi. Hvis han ikke sad dér, kunne han ikke være bilens fører, og da var han ikke taxachauffør, taxaen ville ikke være en

taxa og turen ikke en taxatur. Styretøjets og dermed chaufførens plads er forrest i bilen i den side, der vender bort fra fortovet. Det er der mange praktiske grunde til. Eksempelvis er han på denne plads på nærmeste hold af den størst mulige del af trafikken (særlig vigtig er hér den modgående trafik) og har derved de bedste muligheder for at bedømme vinkler og afstande. Disse grunde anerkendes i alle bilistiske kulturer, og alle disse kulturer foreskriver da også, at biler bygges og indrettes derefter. En japansk taxa kører kun i Japan. I Japan har man venstrekørsel på offentlig vej, lige som stadig i England og engang i Sverige. Chaufføren må altså sidde forrest til højre, noteret 'fh/C'.

Det var ikke vanskeligt at *placere* chaufføren. Men hermed er vi ikke færdig med ham. For de tre andre i vognen er placeret på tre forskellige måder i forhold til ham. Dvs. deres pladser er bl.a. defineret ved deres relation til chaufføren og chaufførens plads. Eksempelvis er chaufføren som chauffør bestemt ved sin autoritet mht. til det at føre en bil, i det landskab, i den trafik. Man kan er ikke altid den, der ved bedst, når det drejer sig om at bestemme, hvorledes man på enkleste måde kommer frem til målet - især når målet nærmer sig.¹

Pladsernes materielle bestemmelser

I dette afsnit vil jeg prøve at give et "materielt" signalement af de tre passagerpladser i taxaen. Termen 'materiel' konnoterer "materie", "materiale" og flere andre ting, der ikke i første omgang skal bringes på banen. For så vidt er betegnelsen 'praxeologisk' (også hér) mere dækkende. Praxeologisk spørger vi, hvad hammeren i praksis betyder for den, der håndterer den; hvad bilen betyder for den, der fører den; hvad vejens anlæg betyder for den, der færdes på den. Men vi spørger ikke blot til hammeren *qua* hammer, bilen *qua* bil, vejen *qua* vej. Vi spørger, hvad det i praksis betyder, at hammeren har den snarere end den udformning, at bilen er konstrueret og designet på den snarere end den måde, at vejen er anlagt dér og sådan snarere end dér og sådan,

idet "x snarere end y" netop gør en praktisk forskel. Mht. til taxapladserne lyder spørgsmålet: hvad betyder lokaliseringen og indretningen af den enkelte plads for dem, der befinder sig på pladsen eller skal derhen eller skal derfra?

Pladser til højre og pladser til venstre: bh versus fv og bv

Af omtrent samme grund som chaufførens plads er i den side, der er nærmest trafikken og følgelig vender bort fra fortovet, sker ind- og udstigning i den modsatte side, på landsiden. I Japan, hvor trafikken som nævnt er venstreført, er det faktisk påbudt alle passagerer i en taxi - også ham på højre bagsæde - at stige ind og ud i venstre side.

fv/* & bv/*

kortere og mindre
besværlig ind- og
udstigning

bh/*

længere og mere
besværlig ind- og
udstigning

fig.4

Pladser foran og pladser bagi: fv versus bh og bv

På *fv* har du den største udsigtsvinkel, dvs den bedste udsigt, som vi i alle tilfælde vil kalde det, uanset om der ser *pænt* ud eller ikke. Du nyder altså udsigten, hvis der er noget at nyde, men desforuden - først og fremmest - ser du mål og farer *før* dem på bagsædet. Selv på den bedste taxafærd kan det vise sig nødvendigt at afgive instrukser til chaufføren med kort varsel ("så er det næste gade på højre hånd", "ikke dét hus: dét hus!") eller at træffe beslutninger, der ændrer turens forløb, men ikke omfattes af chaufførens autoritet ("tag hellere Vestergade!"). Hér giver udsynet fra *fv* dig - alt andet lige - de bedste forudsætninger for at gøre det rigtige (du ser mest) og gøre det hurtigst muligt hhv. hurtigt nok (du ser det først).

Men *fv* er også den farligste plads at sidde på, det er vist for længst af trafikforskningen, og alle er enige om det og handler ud fra det. I Japan er der et regulativ, der tilsiger, at *fv* kun anvendes af passagerer, hvis der ikke er andre pladser ledige.

Det er vanskeligere for *fv*/* end for *bh*/* og *bv*/* at føre en samtale med en medpassager. *bh*/* og *bv*/* har overhovedet de bedste betingelser, to mennesker i en taxa kan have for at føre en samtale med hinanden.

Til gengæld har *fv*/* bedre betingelser for at tale med chaufføren, end *bh*/* og *bv*/* har. Det passer godt med det, vi netop bemærkede om de praktiske implikationer af, at *fv* er pladsen med den bedste udsigt. Det er jo stadig chaufføren, der skal implementere passagerernes ønsker, herunder deres pludselige indfald.

Afregningen med chaufføren ordnes også bedst fra *fv*.

<i>fv</i> /*	<i>bh</i> /* & <i>bv</i> /*
god udsigt	mindre god udsigt
farlig plads	mindre farlig plads
ikke så let at føre en samtale med en medpassagerer	let at føre en samtale med en medpassager
let at tale med chaufføren	ikke så let at tale med chaufføren
let at afregne med chaufføren	ikke så let at afregne med chaufføren

fig.5

De to pladser bagi: *bv* versus *bh*

For *bv*/* er det meget vanskeligt at føre en samtale med *fv*/*: han taler lige op i stoleryggen. Det går bedre – skønt ikke uanstrengt for nogen af parterne – for *bh*/*. De to pladser forrest i bilen er på to forsæder. Der er et mellemrum, så hvis *fv*/* vender sig lidt til højre, går det nogenlunde.

Tilsvarende har *bv*/* en smule mindre besvær ved at tale med chaufføren, end *bh*/* har. Men det betyder også, at *bh*/* har lettere ved diskret at sige noget til medpassagererne – tale så chaufføren ikke hører det – end *bv*/*. Om dette gør en praktisk forskel for turen – om det under en eller anden synsvinkel lige frem er et ”gode” – har vi ikke forholdt os til. Kun beskrevet de materielle konditioner.

Af omtrent samme grund som *fv* er den farligste plads – altså også farligere end chaufførens plads *fh* – er det i forbindelse med frontal kollision eller brat ombremning en smule mere farligt at sidde bag passageren på *fv* end bag chaufføren på *fh*. (Til gengæld kan du sige, at *bh*/* i generel forstand er tættere på trafikken end *bv*/*, og således i enhver forstand mere udsat for at komme i berøring med den. Men jeg har aldrig hørt det argument fra sagkyndige og vælger at se bort det.)

Eftersom enhver ind- og udstigning sker til venstre, må *bh*/* stige ind *før* og ud *efter* *bv*/*.

Endvidere må *bh*/* flytte sig en anelse længere, når han først er kommet indenbords, og det kunne man godt se bort fra, hvis ikke det netop var, fordi det er så besværligt at flytte sig mellem pladser i en taxa. Når du stiger ind fra venstre for at sætte dig på *bh*, undgår du ikke et sådant besvær. Det gør du, hvis/når du skal sidde på *bv*.

Det er i det hele taget ikke helt nemt at komme ind og ud af en taxa. Du kan godt bruge en, der står ved døren og hjælper lidt. En sådan hjælp er *bv*/* nærmest til at yde, for så vidt han i sit eget ærinde – i forbindelse med sin egen ind- og udstigning – allerede er i position til det. (Det kaldes ’at holde døren for nogen’.) Imidlertid hører hans operationer tidligst op, når – snarere efter at - *bh*/* er kommet i land på fortovet og er klar til at gå videre. Således kommer *bh*/* ”klar” af taxaen” og i *den* forstand også *ud* af taxaen før *bv*/*. Selvsagt kommer han også først ind.

<i>bv/*</i>	<i>bh/*</i>
kan kun med stor vanskelighed føre samtale med begge medpassagerer	kan med en vis anstrengelse føre samtale med begge medpassagerer
kan med en vis anstrengelse tale med chaufføren	kan kun med stor anstrengelse tale med chaufføren
har vanskeligere ved at tale med medpassagererne, uden at chaufføren hører det	har mindre vanskeligt ved at tale med medpassagererne, uden at chaufføren hører det
sidder en smule farligere end <i>bh</i>	sidder en smule mindre farlig end <i>bv</i>
stiger ind (og når sin plads) efter <i>bh/*</i>	stiger ind (og når sin plads) før <i>bv/*</i>
stiger ud før <i>bh/*</i>	stiger ud efter <i>bv/*</i>
kortere og mindre besværlig ind- og udstigning herunder: han kommer næppe til at bøje sig	længere og mere besværlig ind- og udstigning herunder: han kommer til at bøje sig
Det er nærliggende, at <i>bv/*</i> hjælper <i>bh/*</i> ved ind- og udstigning. Det omvendte kan ikke lade sig gøre	Det er nærliggende, at <i>bh/*</i> modtager hjælp fra <i>bv/*</i> ved ind- og udstigning. Det omvendte kan ikke lade sig gøre

fig.6

Døren skal også åbnes før indstigning og udstigning og lukkes efter indstigning og udstigning. Så vidt jeg kan se, er det praxeologisk taget ikke helt trivielt. Det er naturligvis *bv/** og ikke *bh/**, der lukker døren ved indstigning og både åbner og lukker døren ved udstigning. Det er han nærmest den eneste, der kan komme til. Hvad så med dørens åbning i forbindelse med indstigningen? Det er ikke givet, at det er mest praktisk, at den, der stiger først ind i taxaen for at sætte sig på bagsædet, også er den, der åbner døren – især ikke, hvis *bv/** alligevel skal holde døren for *bh/**. Men den problematik kan vi se bort fra i denne øvelse, da enhver åbning og lukning af venstre-dørene i en japansk taxa sker automatisk, kontrolleret fra chaufførens plads. (Se dog bemærkningerne om symbolsk anerkendelse s.22.)

Formale, materielle og praktiske modsigelser

Ved at studere kolonnerne parvis i fig.4-6 kan vi aflede sandheder som: Den passager, der stiger først ud, kan ikke være identisk med den passager, der stiger sidst ud. At sidde sikrest er uforeneligt med at have de enkleste vilkår for ind- og udstigning. Den bedste udsigt giver de ringeste betingelser for at tale med begge medpassagerer. Etc. Generelt gælder det, at enhver bestemmelse ved en plads i ét af skemaerne er kontrær i forhold til enhver bestemmelse i modsatte kolonne. Den er definatorisk og derfor også (a) *formalt* uforenelig med bestemmelsen lige over for: den passager på bagsædet, der stiger først ud, kan ikke være identisk med den passager på bagsædet, der stiger sidst ud. Og den er (b) *materielt* uforenelig med enhver *anden* bestemmelse i kolonnen ved siden af: den passager på bagsædet, der stiger først ind, kan ikke være identisk med den passager, der sidder sikrest, etc. Det vil sige: hvis det i praksis fordres – hvis der er en grund til - at NN skal stige først ind og indtage den sikreste plads, kan han ikke handle som fordret. Eller generelt: hvis det i praksis fordres,

at NN på én gang gør x og y, og x og y er materielt uforenelige, kan NN ikke gøre, hvad han skal. Den materielle modsigelse har i praksis udmøntet sig i en *praktisk* modsigelse.

Den praktiske modsigelse findes i to versioner: (a) I en bil, hvor afstanden mellem fodens plads på bremsen og hændernes greb om rattet er for stor, *kan* den, der passer bremsen ikke være identisk med den, der passer rattet. Men den, der betjener bremsen, *skal* være identisk med den, der passer rattet.² Hvis der kan konstrueres et vehikel, der distribuerer de to funktioner på to aktører, kan det i hvert fald næppe kaldes en bil. (b) I en taxa, som den vi beskæftiger os med, *kan* den, der stiger først ind, ikke være identisk med den, der sidder sikrest. Men det *skal* han heller ikke – ikke med mindre *andre grunde* tilsiger det. Materielle modsigelser ”findes” altså, før de optræder i praksis. Så længe den situation ikke opstår, at folk skal sidde på den sikreste plads og samtidig have den enkleste ind- og udstigning, findes den materielle modsigelse – ikke den praktiske.

Det, der gør disse ”andre grunde” til ”andre”, er, at de ikke umiddelbart hører situationen – hér: taxaturen – til. Muligvis er sondringen mellem grunde ”i” og ”uden for” situationen ikke skarp. Og grænsen flyttes, hvis situationen skrives om: det bliver en vigtig pointe nedenfor. Men sondringen *må* findes i.e. praktiseres, det er der flere grunde til. Eksempelvis ville der være mange ting, vi ikke kunne *lære*, hvis ikke den fandtes. Det er vigtigt, hvad en bil koster, og hvem der ejer den. Det kan der som bekendt snakkes meget om, bl.a. fordi det i mange situationer *er* meget vigtigt. Men hvis vi ikke kunne definere og oprette situationer, hvor det *ikke* hører med, ville vi ikke kunne *lære* at køre bil.

Det er den sidste version af den praktisk modsigelse, vi skal arbejde med, og som hovedeksempel tager vi et problem af næsten universel relevans: *Materielt* taget er det ikke muligt at færdes sammen med en person og på én gang (i) berede vejen for ham ved at gå forrest og selv udsætte dig for de anstrengelser og farer, der måtte være forbundet med at gå forrest, og (ii) (helt) undgå at skygge for ham. Men i de fleste kulturer kan der opstå situationer, hvor (især) statusmæssige forhold tilsiger en aktør begge dele.³ På én gang skal han gøre to ting, der ikke *kan* gøres på én gang. Og da kan han ikke handle i situationen som fordret af situationen.⁴ Den materielle modsigelse har resulteret i en praktisk modsigelse. – Vi vil kalde problemet ”beskærme/beskygge-problemet”.

Løsningen af praktiske modsigelser

Praktiske modsigelser er så at sige pr. definition problematiske. Og nu drejer det sig ikke om folks ubehag ved det ”inkonsistente”, ved dette at tingene ikke ”stemmer” med hinanden. Eksistentielle modsigelser er vanskelige at eksistere med, men de er til at leve med. Praktiske modsigelser derimod kan man ikke ”vænne sig til” eller ”lære at leve med”: de *skal* løses. Den konkrete situation, du allerede befinder dig i, tilstiller dig materielt uforenelige fordringer – ja, den praktiske modsigelse *er* selve tilstillingen. Og handle: det skal du, ikke bare tænke, forstå eller berette. Problemet kan gælde dig i den enkelte situation; eller det er eller bliver et problem for den kultur, i hvilken situationen går op i en form. Undertiden er det en appel til fantasien og kreativiteten: hvad skal jeg gøre i den situation? hvad skal vi gøre i en situation af den art?

Løsningen af den praktiske modsigelse kan tænkes diakront: som *afviklingen* af modsigelsen. Eller synkront: som det, der *udelukker* den materielle modsigelse fra at udmønte sig i en praktisk modsigelse. Det er lettest at fremstille sagen diakront. Det fremmer læseligheden, at der er en handlingsgang. Men undertiden gør det en forskel, om den analytiske observation udlægges diakront eller synkront. En kulturs historiske *afvikling* af en bestemt praktisk modsigelse fuldbyrdes i kulturens faktiske *udelukkelse* af den. Dvs. den praktiske modsigelser gælder først som afviklet, når den ikke kan opstå igen i samme form. Omvendt behøver den faktiske udelukkelse af den praktiske modsigelse ikke at være resultatet af en afvikling. Og undertiden *kan* den ikke være det. Det er i alle tilfælde vigtigt at være observant på forskellen.

Vi vil regne med tre ”strategier” for eller ”typer” af løsninger på en praktisk modsigelse. Den første vil vi kort og godt kalde den *praktiske løsning*: Ved at foretage en materiel ændring opløser du den materielle modsætning, der var grundlaget for den praktiske modsigelse. Brems pedal og rat anbringes i fornuftig afstand af hinanden. Så kan

begge dele kontrolleres af samme person, og så kan bilen køre. (Dvs. så er det i alt fald ikke det, der er i vejen, hvis den ikke kan køre.) Mange opfindelser kan *beskrives* som praktiske løsninger på praktiske modsigelser: Man skal tale med nogen, men kan ikke komme inden for kalde- og taleafstand af ham. Løsningen er den så kaldte ”telefon”. Hvis du skal følges med og beskytte, men ikke beskytte en person, kan en bærestol være vejen frem, om end det nok er en løsning, der sjældent lader sig implementere. (Desuden er det et spørgsmål, om to personer kan siges at ”følges ad”, hvis den ene spadserer, mens den anden bæres.)

Som en materiel ændring, der opløser den materielle modsigelse - og dermed yder en praktisk løsning af den praktiske modsigelse - betragter vi også den adækvate ændring i kompetencen: ”Det er ikke muligt på én gang at gøre x og y! - Jo, det er: vi har lært det!”⁵ For grækerne var det ikke muligt på én gang at læse og at tie. Sidenhen har man lært at læse indenad. Den dygtige tjener kender og mestrer en tjeners koreografi: han springer hen foran døren, åbner døren, træder til side etc. Han skygger næsten ikke. Det er en del af hans ”faglige” dygtighed. Han præsterer tendentielt en praktisk løsning på beskærme/beskygge-problemet. Hvis det, der hér er ”faglig” dygtighed, gøres til ”almen” dannelse, er den praktiske modsigelse også som generelt kulturelt problem tendentielt løst.⁶

Dernæst den *formelle løsning*: Situationen - en situation af den form - er ikke længere en *sådan* situation, idet den ene eller begge de fordringer, der praktisk modsigelsesfuldt indgik i situationen falder bort. Det er alligevel ikke - hhv. det er ikke længere - tilfældet at folk af lav status ikke må skygge for folk af høj status. Situationen er herefter den, at du skal ledsage en person, der er finere end dig selv - bane vejen for ham og beskytte ham - men du må gerne skygge for ham. Således resulterer den materielle modsigelse alligevel ikke - ikke længere - i en praktisk modsigelse. (Bemærk, at dette eksempel synkront taget er et godt eksempel: *sådan* kan en kultur godt forvalte *den* materielle modsigelse. Diakront taget - som en historisk overgang fra den ene til den anden måde at forvalte modsigelsen på - er eksemplet derimod usandsynligt.)

Der er imidlertid en tredje mulighed: Begge de fordringer, der modsigelsesfuldt indgår i situationen, står ved magt. Men i praksis omfortolkes, omskrives eller specificeres situationen, således at modsigelsen kan ”leves”. Modsigelsesforholdet *løses* ikke, men det *ophæves* - eller bedre: det *assimileres*. Hvis modsigelsesforholdet i situationen fx beror på status eller statusforskelle, består ophævelsen i en omskrivning, en omfortolkning eller en specificering af, hvad status betyder i den konkrete situation, og hermed hvad slags situation, der i realiteten er tale om. Eksempelvis: kongen er ikke bare *over* enhver anden i status, hans status *qua* konge er også mere *specifik*. Det er godt at nyde en pæn udsigt - og som sådan fortjener kongen en pæn udsigt - men at nyde en god udsigt er ikke noget at give sig til for en person med *den* status.⁷ Det er også godt at opdage farerne tidligst muligt og selv træffe forholdsreglerne i samme øjeblik. Men netop dét har han betroede folk til. Myndigt og værdigt overlader han det til sit trofaste og fremragende ridderskab at kere sig om mulige farer og om nødvendigheden af rådsnare beslutninger under færden. Så meget desto mere kan han selv hengive sig til mere langsigtede overvejelser. Og han ser til, at visdommen i denne ordning netop forbliver *åbenbar*. Således bør kongen ikke gå forrest.⁸

Det, som her formuleres som en *argumentation* til efterlevelse, bør læses som en fremstilling af, hvordan folk, der *kommer* i situationen, har at *være* i den og kompetent *opfatter* den. Beskrivelsen er rettet mod det sted, hvor *vi* står. Og den er med aktørens egen kyndighed rettet ind efter det perspektiv, vi på det sted må have på de ting, og som - selv for et klart, men ukyndigt blik - lader tingene synes underlige.

Så vidt er assimileringen tænkt synkront: således er det, således har det ”hele tiden” været, og sådan ville det have været, hvis ikke det var således. Men assimileringen kan også gøre det ud for en kulturel forandring. *Mens* forandringen pågår, bør den tænkes *kvantitativt*: flere og flere ser det mere og mere således snarere end sådan. Kulturen praktiserer en kvantitativ afvejning. Men når forandringen er fuldført - og som en definition på, at den er fuldført - kommer den kvantitative afvejning ud som en kvalitativ forskel: som situationens egen præcisering af det ene, fremhævelse af det andet og bortseen fra det tredje. Afvejningen viger for en *læggen-vægt-på* en sag, der allerede i sig selv vejer tungt.

Vi kan sammenligne det med, hvordan vi forklarer et valg, når vi først har truffet det og ført det ud i livet. Peter skal studere enten jura eller arkæologi. Det første giver temmelig sikkert et job bagefter. Det sidste interesserer ham meget. Aret efter møder han en gammel ven og

siger: "Jeg valgte arkæologi, fordi det er det, der interesserer mig!" (Eller: "... hvorfor det ikke blev jura? Det er jo arkæologi, der interesserer mig!") Forklaringen er både god og god nok, skønt den ikke indlader sig med afvejningen af hensyn til hhv. interesse og erhvervsudsigte. (En forklaring, der gjorde det, ville bestemt ikke være en dårlig forklaring. Pointen er, at en forklaring, der *ikke* gør det, ikke er mangelfuld.) Det ene har åbenbart fået pladsen som det, der "virkelig betyder" noget. Der var – sådan ser det ud i dag - ikke to ting, der skulle modregnes, snarere én ting, der "virkelig talte". Problemet er ikke "løst", men *things have changed from being a matter of reasoning to being a matter of fact and focusing*.

I princippet kan assimileringen af en og samme modsigelse ske på flere måder. Vi vender tilbage til kongen og hans følge, men denne gang betyder det os, at det er uansvarligt af os at udsætte kongen – og for kongen at udsætte sig - for anstrengelser og farer. Derfor bør kongen ikke gå forrest. Konklusionen er den samme i begge tilfælde. Det er farligt at gå forrest, det kan ingen nægte. Men dét var bestemt ikke grunden til - og kunne ikke være en grund til - at kongen i det første tilfælde afstod fra at gå forrest. Men når grunden er en anden, er den situation, der udtrykkeligt hviler på grunden, også en anden.

Vi kan også tænke os det modsatte udfald af assimileringen: Kongen er den tapreste blandt tapre, han vil selv se, selv beslutte sig, selv handle. Selv hvor de største farer måtte melde sig, går han gerne forrest. (Et sådant "heltevæsen" tilskriver vi ikke hans personlighed, men hans status som konge.) Dog, for æt, for folk, for land vejer hensynet til kongens liv og førlighed tungere end hensynet til andre folks liv og førlighed. Det ligger i begrebet om den kongelige ansvarlighed, at det i kamp er vigtigere, at *han* slipper godt fra det, end at andre slipper godt fra det. Det giver en ny praktisk modsigelse, der snildt løses ved *udrustningen* af kongen. Han bør gå forrest – javist, og han er bestemt ingen bangebuks – men han bør også have det bedste sværd, den bedste rustning, den bedste hest.

I analysen kan vi næsten altid få pengene til at stemme til sidst. Heri ser nogen en svaghed: hvis det ene lige så godt kunne være tilfældet som det andet, er analysen vel intetsigende? Svaret er, at det er *aktørerne*, der skal praktisere – evt. finde strategier for – assimilering. Det kan godt være, der – udefra set - er flere mulige måder at gøre det på. Spørgsmålet, hvorfor man "valgte" den ene måde og ikke den anden, er ikke nødvendigvis umuligt at svare på, først og fremmest er det *et andet* spørgsmål. For øvrigt er en alternativ løsning på et problem kun "alternativ", så længe problemet er det samme.

Et eksempel fra vor egen kultur og ikke så fjernt fra vor egen tid forholder sig mere detaljeret til beskærme/beskygge-problemet. En mand ledsager en kvinde – eller mere præcis: en dame ledsages af en herre. Og nu handler det mere om at blive set end om selv at se, mere om udseende end om udsyn. Men modsigelsen dukker op på omtrent de samme vilkår: *han* kan ikke beskytte *hende* ved sin blotte fysiske tilstedeværelse uden at skygge for hende.

Den klassiske løsning gør to ting: (a) den giver en udlægning af begrebet om et privat hhv. et offentligt sted, og (b) den bygger begrebet om det private hhv. det offentlige ved et sted ind i et begreb om det private hhv. det offentlige ved en situation. Herefter er enhver beskrivelse af en situation, hvor en herre ledsager en dame, formelt utilstrækkelig, hvis ikke den lokaliserer situationen til et offentligt eller et privat *sted*. Situationen er så at sige "formløs", før det offentlige/private har sat sig igennem. Men med den nødvendige præcisering af stedet, ophæves den praktiske modsigelse: (i) I det private eller ligefrem fornemme, der allerede i sig selv insisterer på at gælde som garant for de tilstedeværendes sikkerhed, entréer kvinden i fuld stråleglans med manden ved sin side, dvs. en anelse skråt foran ham. Assimileringen sker under fremhævelsen af, at beskyttelse netop ikke er *nødig* på dette sted, altså strengt taget i udtrykkelig anerkendelse af husherren! – (ii) Udenfor det private har manden at fremtræde som den stærke, kvinden som den svage. Det skal de gerne begge to slippe godt fra, derfor forbindes styrke også med pligten til at beskytte, svagheden med fordringen om at lade sig beskytte. Og derfor går manden forrest, når de færdes sammen til fods, og der ikke er plads til, at de kan gå ved siden af hinanden: han opdager snarrådigt farerne – og udsætter sig for dem - han finder vejen, om nødvendigt baner han vejen. Samtidig gælder der restriktioner mht. kvinders adgang til at lade sig se offentligt. Hun er jo ikke blot værgeløs, hun er *smuk*, derfor også tillokkende, derfor også fristende. Hun bør vare sig, når hun færdes offentligt. Selv om folk – mænd - ikke falder for enhver fristelse, bør man ikke udsætte dem for fristelsen, da det *kan* opfattes som et tegn om, at de har lov til at falde for fristelsen. Sin svaghed kan hun ikke skjule, men vel sin skønhed. Her har hun god gavn af et slør eller et mandfolk. At manden på offentligt sted både beskytter og beskygger passer godt sammen.

(iii) Men den ledsagende herre bør ikke kunne *se* kvindens ben. Derfor opstår der en praktisk modsigelse, når de to skal op ad en trappe i et regi, hvor kvinden i øvrigt burde gå forrest - privat, indendørs - og ikke er iført gevandter, der udelukker blottelsen. Man kan håbe, at trappen er så bred, at de kan gå ved siden af hinanden. Et meget fornemt sted præsterer en sådan *praktisk* løsning af modsigelsen. Men den kan ikke gøres til den generelle løsning. Modsigelsen *assimileres*, idet aktørerne ser - lærer at se - trapper, selv i privat regi som *farlige*. Da bør herren gå forrest, i det mindste op ad trappen. Nedad er det lidt anderledes. Risikoen for, at herren skal få adgang til at se et par centimeter ben er hér ikke større end på det flade gulv. Samtidig har begge parter bedre overblik - et overblik, der er allerbedst for den øverste af parterne og kan gælde for tilstrækkeligt godt, når det er den beskyttende part, der går øverst og altså bagest. Herren bør altså gå sidst ned ad trappen. Betoningen af, *hvor* pikant et stykke med bart er, sker i takt med en opskrivning af kvindeligheden som noget, der kan udvises ved "dristig" påklædning. Den (isoleret betragtet) simpleste løsning af modsigelsen ville bestå i tværtimod at uskyldiggøre de nederste par tommer af benet som seksuelt neutralt område. Den løsning ville til gengæld vanskeligt kunne arbejde sammen med andre tendenser i tidens udlægning af kvindeligheden.

Endnu et eksempel. Det er atter hentet fra taxa-livet, men denne gang drejer det sig om forholdet mellem V1 og V2, som vi ikke ellers vil beskæftige os med. Praktisk taget ordnes *betalingen* enklest af *fv**, dvs. i både A- og B-versionen ordnes den enklest af V2. Men uanset om det måtte være V1 eller V2, der afregner med chaufføren,⁹ lader eventuelle praktiske modsigelser sig nemt assimilere i henhold til den vertikale relation mellem V1 og V2: (a) Hvis V1 betaler, demonstrerer han dermed sin myndighed, sin evne til at overkomme mere end de fleste og sin vilje til at kontrollere stort og småt, sit overskud ("det er ikke værd at regne med") o.m.a.¹⁰ (b) Hvis V2 betaler, er det klart, at betalingen sker på vegne af V1 (som muligvis handler på vegne af en højere instans, inklusive den institution, de begge repræsenterer). Penge - især småpenge - er ikke noget V1 skal indlade sig med. Han holder sig værdigt - fornemt - tilbagetrukket. Det er i alle tilfælde V1, som styrer *pengekassen*.¹¹

Vært og gæst i Japan

Hvad er en gæst og hvad er en vært? i Japan? En gæst er naturligvis kun en gæst i forhold til en vært og *vice versa*, og hver gang vi eksplicit siger noget om den ene, siger vi i det mindste implicit noget om den anden. Logisk taget er de én ting *sammen*: vært/gæst-forholdet, *før* de hver for sig er hhv. vært og gæst. Til dette forhold hører det med, at den ene part *anerkender* den anden som det, han er i forholdet: Værten anerkender - og netop *som* vært, dvs. idet han realiserer værtskabet - gæsten som gæst. Gæsten anerkender - og netop *som* gæst, dvs. idet han realiserer gæstens "rolle", dvs. idet han *er* gæst - værten som vært. Og det skal være - om nødvendigt gøres - *åbenbart*, at netop *sådan* er det. Udfoldelsen af vært/gæst-forholdet er en udfoldelse af *værdigheden* som vært og gæst. Og denne værdighed må kunne *udvises*. Den ene udviser sin værdighed i den åbenbare anerkendelse af den andens værdighed og ærværdighed.

Vært/gæst-forholdet har også et "vertikalt" moment: det hører med til forholdet, at værten i værdighed "ser op til" gæsten. En del vertikale *modi* er specifikke for vært/gæst-forholdet. Andre skriver sig af vertikaliteten slet og ret, dvs. de virker i vært/gæst-forholdet på samme måde som i andre relationer. Du bukkes på *den* måde, når den anden er over dig, på *den* måde, når han er under dig. Det gælder, når det vertikale forhold er defineret ind i relationen mellem to personer: gæsten er over værten. Og det gælder, når det fremkommer som en *statusforskel*, der først kommer for dagen ved en sammenligning: Kontorchefen i dét firma har i alle tilfælde kontorchefens status, NN har i alle tilfælde *den* status. Så må det vise sig, hvem der er over hvem.¹²

Anerkendelse bliver ikke mindre, når den sker "symbolsk". Den, der får vasket fødderne, er over den, der vasker hans fødder. Handlingen behøver ikke være "behagelig" for nogen af parterne, det er heller ikke sikkert, nogen af dem har særlig brug for at få vasket fødder lige nu. (Lidt mere om symbolsk anerkendelse s.22.)

Det er vigtigt, at vært/gæst-forholdet ikke bærer præg af den enes underdanighed eller den andens nedladdenhed. Snarere skal de to "løfte hinanden op". At det i praksis lader sig gøre, er næsten en formal betingelse for, at vært/gæst-forholdet kan bestå som kulturel form:

I statusspillet skal folk, så vidt det overhovedet er muligt, undlade at gøre noget, der "blamerer" dem, herunder at indtræde som gæst eller vært i det konkrete vært/gæst-forhold, hvor det måtte have som effekt, at den laveste trækker den højeste ned. (Og i statussamfundet er statusspillet ikke et spil, man selv melder sig til eller trækker sig ud af – uanset personligt menneskesyn eller frisind.) Man indretter sig i almindelighed på ikke at komme i en situation, der gør det nødvendigt. Eller kulturen har lagt det således til rette, at den slags situationer kun vanskeligt kan *opstå*. Dronningen behøver ikke at invitere mig, hvis hun ikke vil. Og hvis jeg inviterer hende, bliver jeg nemt til grin. Skal det være muligt for folk af forskellig status at indbyde og gæste hinanden, kan vært/gæst-forholdet ikke *altid* have en blamerende effekt for den fineste af de to. For en borger er det både fint at være gæst hos en fyrste og være vært for en fyrste. Bl.a. fordi fyrsten ved at invitere borgeren hhv. besøge ham viser, at han anerkender borgeren som én, der – hans laveré status til trods - ikke trækker ham selv ned ved samværet.

Dette være i øvrigt sagt *for the sake of argument*. I vor øvelse studerer vi i alle tilfælde kun vært/gæst-forholdet, som det udfoldes *for* andre relationer spiller ind. I dag er NN gæst hos MM, i morgen er MM på de samme præmisser gæst hos NN. Mellemværendet mellem de to *uden for* situationen – eller *i* situationen for så vidt noget andet spiller ind – falder hér uden for analysens perspektiv. (Vi går også ud fra, at der ikke er praktiske forhold, der på forhånd gør en forskel imellem de tre passagerer. Vi sætter eksempelvis, at der ikke er en af dem – han være sig for øvrigt vært eller gæst - som har brækket benet og af den grund har hjælp nødvendig og fortjener særbehandling.)

I Japan er gæsten først og fremmest bestemt som en, der åbenbart har brug for hjælp og netop kan få den hjælp, han har brug for, af værten. Hvis den slags ting kan gradbøjes, må man nok sige, at vært/gæst-forholdet i Japan er tættere på at være et afhængighedsforhold, end det er i noget andet moderne samfund. Gæsten må beskyttes, han er på det nærmeste *hjælpeløs*, i det mindste i de sammenhænge, hvor det flasker sig så heldigt, at værten er i position til at hjælpe ham. Og lige som værten anerkender, at gæsten er en person, der er afhængig af hans hjælp, må gæsten anerkende værten som en person, han med rette gør sig afhængig af. Hvis værten modtager gæsten på "sit sted" (i sit hjem, på sit kontor, i firmaet – evt. i den taxa, han "står for"), udvises den gensidige anerkendelse i det værdige sammenspil mellem den på stedet fortrolige og den på stedet fremmede, der nyder godt af den andens fortrolighed. Hvis de er ude i fælles ærinde, handler værten autoritativt, gæsten underkaster sig autoriteten.

Om gæsten – dvs. den person, som er gæst - objektivt har hjælp nødvendig, er ikke vigtigt. Efter et besøg i et japansk hjem lod jeg mig behørigt følge til dørs for at begive mig til stationen ca. 100 meter derfra. Værten tilbød – jeg opfattede det som et tilbud – at følge mig derhen, hvad jeg takkede for og frabad mig: det kunne jeg sagtens selv klare. Heldigvis lod mig straks tilhviske, at jeg burde tage imod tilbudet om hjælp – som altså fik status af en hjælp, jeg slet ikke havde nødvendig, og følgelig havde vanskeligt ved at opfatte som en hjælp. Men lige som det at hjælpe gæsten hører med til værtens anerkendelse af gæstens værdighed, hører det med til gæstens anerkendelse af værten som vært, at han *lader sig hjælpe*. Om fornødent må han *gøre sig* – dvs. lade sig *syne* som – *hjælpeløs*.¹³

Vært/gæst-forholdet praktiserer som mange andre formaliserede forhold en sondring imellem (i) det, en person i en bestemt situation har brug for – hér: det, værten yder gæsten som hjælp, hvor gæsten har hjælp *nødig*, og (ii) det, som udtrykkeligt er *mere*, end han har brug for – hér: det, værten yder gæsten, og som emfatisk rækker *ud over* det fornødne.¹⁴ Uanset hvor grænsen går, og hvorledes den drages, *er* der en grænse. Det er ikke op til os at identificere den vha. vore egne fornemmelser for godt nok, mere end godt nok, overflod og ødselhed: den praktiseres af aktørerne i vært/gæst-forholdet og forstås af dem i praksis. Gæsten sidder ikke bare i en god stol, men i den bedste stol; han får et måltid, som klart nok er finere end det, som er godt nok til daglig, etc.

I fig.7 er det hele stillet op i kolonner. Bemærk, at opstillinger af denne type fungerer udmærket ved bestemmelsen af materielle modsigelsesforhold (fig.4-6), hvor de enkelte begreber er mere præcise, og de enkelte begrebspar er nogenlunde simple at holde ude fra hinanden. Mindre egnet er de til karakterisering af vært/gæst-forholdet. Fig.7 bør snarere ses som stikord til noget, der strengt taget burde samles i ét billede.

Vært	Gæst
lavere status/værdighed end gæsten	højere status/værdighed end gæsten
fortrolig med i konteksten	fremmed i konteksten
praktisk autoritativ	hjælpeløs i praksis
tjenstydende; tilfredsstiller den andens behov	tjenstnydende; får sine behov tilfredsstillet af den anden

fig.7

Vært og gæst i A-versionen og B-versionen

De generelle bestemmelser for vært/gæst-forholdet – for hvordan anerkendelsen udfoldes og værdigheden udvises - gælder naturligvis også på en tur med taxa. Som i firmaet og i hjemmet, således også i taxaen. Men da en tur sammen i taxa er noget andet end et samvær i firmaet eller i hjemmet, udfoldes vært/gæst-forholdet hér på sin egen måde: der skal gives instrukser til chaufføren, i begyndelsen og måske undervejs; man skal stige ind; man skal opholde sig i taxaen, siddende på hver sin plads; man skal stige ud; der skal betales for turen. Det er opholdet i taxaen, der er denne øvelses tema: placeringen af G, V1 og V2 på pladserne *fv*, *bv* og *bh*. Hvem sidder på hvilken plads? Eller rettere: hvad betyder det, at de sidder, hvor de sidder? Eller bedre: hvorledes udviser vært og gæst deres *værdighed* ved at placere sig sådan og ikke snarere sådan? Men for så vidt enhver plads i taxaen nås ved indstigning og forlades ved udstigning, for så vidt instrukserne gives til chaufføren fra en plads i taxaen, for så vidt betalingen sker fra

en plads i taxaen etc., må analysen af pladserne alligevel inddrage hele sekvensen.

Vi kan sammenholde skemaet fig.7 med det materielle signalement af de tre pladser, der er givet i fig.4-6. Hvor skal gæsten sidde? Ud fra fig.5 får vi først:

- (a) G bør ikke sidde på den farligste plads.
- (b) G bør være den, der har bedst adgang til at tale med begge medpassagerer. Det er ikke sikkert, han benytter sig af muligheden, men han skal have den. De to andre bør måske heller ikke kunne tale sammen "udenom" ham.
- (c) G har mindst brug for at tale med chaufføren. Han er dårligst til at give instrukser, og det er temmelig sikkert ikke ham, der skal betale.

Af (a)-(c) følger det, at G bør sidde på bagsædet i taxaen.

(d) G er ikke den, som er mest kompetent til at bedømme den lokale trafik, til at bestemme, hvornår der er brug for at give chaufføren supplerende eller korrigerende instrukser etc. Også dét tilsiger, at han bør sidde på bagsædet. Men han bør have den bedste adgang til at nyde udsigten. Som sådan bør han sidde på *fv*. Denne modsigelse lader sig nemt assimilere, dels under henvisning til det inferiøre ved at nyde en udsigt, dels under henvisning til, at Tokyo ser ud som Tokyo, og det ene kvarter som det andet - der *er* ikke noget at nyde! (Herefter hører det med til værdig optræden fra værtsfolkernes side, at heller ikke *de* nyder – ikke viser, ikke tilkendegiver at de nyder – udsigten!)

Den endelig konklusion er, at G har sin plads på bagsædet.

Men skal han sidde til højre eller til venstre på bagsædet? *bv/G* eller *bh/G*? Det får vi svar på ved at supplere vore overvejelser med observationer fra fig.6:

(e) Alt andet lige vejer gæstens ord tungere, uanset hvad talen drejer sig om. Eller anderledes sagt: man bør fortrinsvis tale om ting, som gæsten kan tale om - og på en sådan måde, at han kan tale om dem – med *vægt*. Som sådan vejer hensynet til gæstens muligheder for at tale *diskret* med sine medpassagerer – uforstyrret af chaufføren, i.e. uden at chaufføren kan høre det - også tungere end værtsfolkernes muligheder derfor.

(f) At G sidder på den mindst farlige plads, siger sig selv.

Så langt tilsiger alt, at G sidder på bageste plads til højre: *bh/G*.

(g) De fleste gode grunde til, at G bør stige først ind - gode iht. konceptet for vært/gæst-forholdet - er også gode grunde til, at han bør stige først ud.¹⁵ Men ved ind- og udstigning til bagsædet i en taxa gælder det med materiel nødvendighed, at den første skal blive den sidste. Denne praktiske modsigelse assimileres, idet 'kommer først ud af taxaen' udlægges som "kommer først klar af taxaen" snarere end "er den første til at sætte sine ben uden for taxaen" (se s.7). At *bv*/* i forbindelse med udstigningen "skygger for" G, er ikke noget problem. G skal hverken kunne se eller kunne ses af nogen eller noget i eller uden for taxaen, mens han i forbindelse med ind- og udstigning bevæger sig i taxaen.

Som sådan er det stadig praktisk modsigelsesfrit at placere G på *bh*.

(h) Der findes imidlertid én virkelig markant praktiske modsigelse, når G skal placeres på bagsædet: værten skal på én gang yde gæsten den hjælp, han har nødig, og gøre ham turen velbehagelig og bekvemmelig. De to hensyn er materielt uforenelige. Der er mange gode grunde til, at G bør sidde til højre på bagsædet, men det er virkelig meget besværligt at komme til og fra denne plads. Når A- og B-versionen praktiseres, har de åbenbart - på hver sin måde - assimileret denne modsigelse:

A-versionen:

Hvis vi blot "tæller" grundene, er A-versionen klart mere nærliggende end B-versionen. Assimileringen af modsigelsen sker da som en udlægning eller omskrivning af situationen, herunder af den ubekvemmelighed, der er forbundet med at sidde på *bh*. Det er ikke noget større problem i det traditionelle Japan, hvor man aldrig har fundet afstanden stor - sondringen til gengæld knivskarp - mellem (a) det passende bekvemme - det, som ikke lige frem er umageligt, eksempelvis den til arbejdet hørende naturlige arbejdsstilling - og (b) en netop upassende magelighed. Fx er flere af de japanske siddestillinger krævende at indtage og skal læres. At vide, hvornår man skal sidde hvordan og kunne gøre det, bliver således et spørgsmål om dannelse, dvs. du udviser dannelse, hver gang du sætter dig korrekt og sidder korrekt.¹⁶ Der er tale om en krigerkultur, hvor en mand sidder roligt, men beredt på at reagere lynhurtigt, og i øvrigt viser sin evne til at *tåle* - også når der ikke er krig.

B-versionen:

B-versionen tilgodeser bekvemmeligheden. Eller mere nøjagtigt: den fokuserer på det *ubekvemme* ved at sidde på en plads, der kun kan indtages og forlades med besvær. Værten udfolder det gode værtskab idet han lægger al mulig vægt på, at gæsten ikke udsættes for unødvendige anstrengelser. Men dette hensyn kolliderer altså materielt med det faktum, at G ikke kan indtage pladsen *bv* uden at stige sidst ind. (Han behøver ikke holde døren for nogen: det kan *fv/V2* tage sig af.) Gæsten skal hér gøre mere end det, han ellers gør så umådeligt ofte i forvejen: takke. - Assimileringen betoner, *hvor* ubekvemt det er at skulle indtage pladsen *bh* med indstigning fra venstre side. G må sågar *bøje* sig: dét er virkelig upassende for en gæst, det vil en vært ikke udsætte en gæst for. Situationen skal skrives på en sådan måde, at anstrengelsen ved at stige ind til hhv. ud fra *bh* så vidt muligt bliver en unødvendig anstrengelse. Det sker enklest, hvis gæstens ydelse - ved at afvente værtens udstigning og sågar hjælpe ham ud af i bilen - gælder som en respekt og en generøsitet, *han* udviser over for *værten* (altså omtrent som ved gæstegavegivning).

Men bemærk: når B-versionen har assimileret modsigelsen imellem det at stige først ind/ud og det at stige bekvemmeligt ind/ud, er jobbet ikke gjort. Hele venstre kolonne giver jo gode grunde for, at G som gæst bør sidde på *bv* snarere end på *bh*. Hver af dem fordrer sin egen assimilering. Eksempelvis: *bv* er dog farligere end *bh*? Vel, i en taxa kører man i alle tilfælde godt og sikkert, i det mindste når man sidder på bagsædet. - Men fra *bv* kan G ikke tale så godt med begge medpassagerer, som fra *bh*? Og V1 kan sige noget til V2, uden at G kan høre det? Vel, man taler jo ikke i en taxa på en måde, der gør dét til et problem. (Eller - ved overgangen fra A- til B-version - man må begynde at tale på en anden måde, måske også lidt mindre!)

Mit eget bidrag til fremme af B-versionen lyder: udstyr bagsæderne i bilen, så det bliver "bedre", især i betydningen "finere" at sidde på *bv* end på *bh*.

Et *skift* i kulturel praksis fra A- til B-versionen begynder som kulturens egen legitimering af en tendens til at betone det *besværlige* ved at stige ind til hhv. ud fra *bh*. I Japan passer dét godt med, at man i et generelt mere - *lidt* mere, men stadig mere og mere - "afslappet" forhold mellem gæst og vært tager mere hensyn til

bekvemmeligheden. Dog, at forholdet bliver mere ”afslappet”, betyder ikke uden videre, at det bliver mindre formaliseret.¹⁷ I første omgang gælder det snarere, at bekvemmeligheden ved at benytte *bv* tilskrives en funktion i vært/gæst-forholdet med samme formelle styrke, som førhen tilfaldt de materielle bestemmelser, der nu mister deres vægt. Og hvordan det end er, skal det i begge versioner gøres åbenbart, at forholdet stadig, i samme forstand og til fulde kan gælde som et vært/gæst-forhold. I begge versioner skal parterne udvise en dertil svarende værdighed. Det skal åbenbart være mindst lige så upassende, at V1 foranlediger G til at foretage en besværlig indstigning, som det før ville være, hvis han foranledigede G til at stige sidst ind.

Men den assimilering, der via betoningen af det *bekvemmelige* gør det muligt for *B*-versionen at sætte sig endeligt igennem, er i moderne japansk sammenhæng *også* et udtryk for – en virkning af eller et bidrag til – en *generel* nedtoning af vertikale statusforskelle i takt med tilpasningen til en mere global kultur for ”høflighed” og en generel tilnærmelse til vestlig (især) amerikansk levevis.¹⁸

Problemet er endnu ikke løst. Man skælver. Det *betyder* noget, om man gør det ene eller det andet. Måske sætter *B*-versionen sig definitivt igennem, når den unge generation bliver den modne og autoritative generation? Det gælder hér, som ved enhver ændring af formaliserede omgangsformer, at når assimileringen er fuldbyrdet, er det, som begyndte som en kvantitativ ændring af betoning, endt som en kvalitativ forandring. Selve overgangszonen er vanskelig at manøvrere i. Jeg gætter på, at stadig flere taxaer befolkes efter *B*-versionen, og at udviklingen vil gå hurtigere og hurtigere.

Måske er den automatiske åbning og lukning selv et træk i den retning: anstrengelsen ved at holde en dør for nogen bliver mindre, når døren selv åbner og lukker.

Vært og gæst i A-versionen og C-versionen

Sæt omlægningen går fra *A*-versionen til *C*-versionen (fig.8): V1 og G har byttet plads, og C og V2 har byttet plads. Jeg kan kun forestille

mig én ting, der kunne inducere denne forandring. Landets trafik lægges ved en politisk beslutning om til fra venstre- til højrekørsel. Hvis de praktiske konsekvenser af en sådan forandring drages fuldt ud – bilerne bygges med venstre side som ratside, vejskilte ændres og placeres anderledes etc. - mens alle forhold, der ikke funktionelt berøres af en sådan forandring, ikke forandres, ser verden nu og før ikke meget mere forskellige ud end en højre-

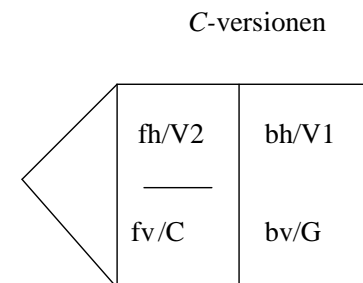

fig.8

og en venstrehandske. Eller omvendt: overgangen fra *A*-versionen til *C*-versionen får en god forklaring, hvis den sker kort efter en omlægning af køresiden.

Overgangen er rent funktionelt betinget. Den *kan* fordrer assimilering, hvis forholdet mellem venstre og højre ikke i øvrigt er neutralt. Hvad med det asymmetriske forhold mellem højre og venstre arm/hånd? Bør beskytteren ikke befinde sig til venstre for den, der skal beskyttes?¹⁹ Eller hvad med hjertet og hjertesiden? Det er vanskeligt nok at ændre færdslen fra venstre- til højreføring, men endnu vanskeligere at flytte hjertet fra venstre til højre side. Det er nemt nok at give grunde for, at den beskyttedes plads i forhold til den beskyttede er som hjerteside til ikke-hjerteside *eller* netop *omvendt*. Men jo flere grunde du har for den ene version, jo vanskeligere er det lægge om til den anden.

Vært og gæst i A-versionen, D-versionen og E-versionen

Ved overgang fra A- til D-versionen flytter G frem foran, mens V1 overtager hans plads.²⁰ Der er tale om en meget radikal ændring, hvis de materielle bestemmelser stadig er de samme som i fig.4-6, og bestemmelserne for vært/gæst-forholdet stadig er som i fig.7. Jeg har vanskeligt ved at forestille mig en omskrivning af situationen, der lader G udvise sin værdige hjælpeløshed siddende på den plads, der er farligst, fordrer mest kompetence, kalder på snarrådighed etc. Som resultat af en *overgang* fra A-versionen er D-versionen meget usandsynlig. Men som den adækvate placering af fire personer på en værtskabelige taxaer er den tænkelig i andre kulturer. Hvis jeg traf på den i et samfund, der ellers lignede det japanske, ville mit første bud være, at vært/gæst-forholdet hér er formaliseret på en anden måde end i Japan – meget gerne således, at relationen mellem parterne i forholdet hér kommer til at svare til relationen mellem parterne i *andre* formaliserede forhold, som findes i begge kulturer. Figurer fra sådanne forhold tænkes så at sige ”bragt med over” i vært/gæst-forholdet, i det mindste med ind i taxaen. Jeg forsøger med et eksempel:

I D-versionen svarer forholdet mellem gæst og vært til forholdet mellem ”pionéren” og hans ledsagere. Værtsfolkene ærer gæsten ved at lade ham demonstrere, at han er selvhjulpen, selv i situationer hvor han er ganske fremmed; han frygter ikke det ukendte, men begiver sig frem i dristighed; han handler snarrådigt og autoritativt; hvis der er noget, han ikke ved, ved han straks, hvor han kan få det at vide; han ved også, hvornår han har brug for et råd for at forblive autoritativ i sin handling. Selvfølgelig kender værtsfolkene byen bedre end gæsten, men at dette underspilles, hører med til vært/gæst-forholdets værdige udfoldelse, lige som parterne i A-, B- og C-versionerne udviste passende værdighed, idet de underspillede gæstens muligheder for at være selvhjulpen.

D-versionen

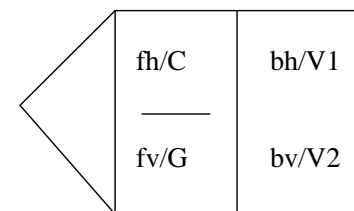

fig.9

At gæsten *qua* sin gæstestatus både skal hjælpes, hvor han (angiveligt) har hjælp nødvendig, og udtrykkeligt nyde bekvemmelighed, hvor det mager sig, er almindeligvis problemløst. Lejlighedsvis kan de to hensyn komme ud som praktisk uforenelige. Det er som bekendt uundgåeligt, når V1, V2 og G skal organisere deres placering i taxaen efter det japanske koncept for vært/gæst-forholdet. A- og B-versionerne gjorde det på hver sin måde muligt at assimilere modsigelsen. Derimod kan gæsten ikke under nogen omstændigheder være både hjælpeløs og selvhjulpen. Modsigelsen er formal og kan ikke assimileres. Selve vært/gæst-forholdet må omdefineres, formaliseres på en anden måde.

Hvordan vi end vender det, er der én ting, det ikke bliver nødvendigt at ændre på: aktørernes - gæstens hhv. værtens - personlige egenskaber. De kan være og blive, som de er, uanset om den gensidige anerkendelse sker – og den med anerkendelsen forbundne værdighed udvises - på den ene eller den anden måde. Allerhøjst er det et spørgsmål om dannelsesbaggrund, træning, socialisering. Det samme menneske kan lære at optræde ærværdigt både som selvhjulpen (”pionér”) og som hjælpeløs. Om G ud af faktisk kompetence og sind *er* hjælpeløs eller pionér, er ligegyldigt. (Det giver ingen mening at sige, at gæsten som gæst ”spiller rollen” som gæst. Men det kan godt give mening at sige, at NN som gæst ”spiller rollen” som gæst. Formentlig er det især europæere, der har brug for at tænke det på den måde.)

I *D*-versionen havde *G* og *V1* byttet plads i forhold til *A*-versionen. På bagsædet overtog *V1* den placering og de rent vertikale statusrelationer til *V2*, som tidligere bestemte hans eget forhold til *G*: *bh* er en ”finere” plads end *bv*. Forholdet *bh/V1-bv/V2* er på mange måder analogt med forholdet *bh/G-bv/V1*. Men det vil også sige, at hvis den ærværdiggørelse af bekvemmeligheden, der muliggjorde overgangen fra *A*- til *B*-versionen, *også* er virksom i forbindelse med *G*'s omplacering til forsædet, får vi en ”alternativ” pionérversion: *E*-versionen. I begge gælder det, at *x/G-y/V1* erstattes af *x/V1-y/G*.

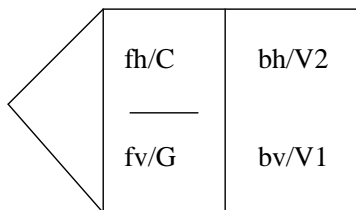
E-versionen

fig.10

Man kan også tænke sig en overgang fra *A*-versionen til *E*-versionen, som *ikke* samtidig ærværdiggør bekvemmeligheden (som ved omlægningen fra *A*- til *B*-versionen): Når *V1* og *V2* placeres på bagsædet, svarer forholdet imellem dem ikke i *enhver* henseende til forholdet mellem *G* og *V1*, da *de* sad på bagsædet. Det rent vertikale i forholdet kan vel være det samme. Men i forholdet *V1-G* (og måske også i forholdet *V1-V2*?) er der jo andet end på spil end det rent vertikale. Således berøres de også forskelligt af de materielle oppositioner, der karakteriserer forholdet mellem *bv* og *bh*. En mulig overgang fra *A*-versionen til *E*-versionen består i, at *G* bliver selvhjulpnen, samtidig med at også *V1* aktiveres: der sker fx en opskrivning af ansvaret for at give chaufføren de rette instrukser, forestå afregningen etc. – ting, der fordrer værtskabets deltagelse og alle foretages lettere fra *bv* end fra *bh*.

Vores taxatur

Hvordan sidder vi i dagens Danmark i en taxa, to værtsfolk med en gæst, så alle kommer til værdighed? Håndbøgerne meddeler i alt fald ingen forskrifter. Hvilket selvsagt ikke indebærer, at aktørernes placering betyder *mindre*. Mit forslag er *D*- eller *E*-versionen, altså en af pionér-versionerne, men ikke p.g.a. af gæstens angivelige pionérvæsen.²¹ *G* er bestemt ikke hjælpeløs, men han er heller ikke pionér: han er *æstetiker*. Han skal nyde turen, det er han så at sige forpligtet til. I det mindste må han udvise interesse for det, han ser. For den dannede er intet så grimt, at det ikke er ”interessant”, ”bevægende”, ”gør indtryk” e.l. *Æstetiker* er pr. definition sansende og gerne fintmærkende. Derfor gør det også en forskel, at *bv/** og *bh/** lettere end *fv/** kommer i fysisk berøring med en anden person. Det vil vi dagligvis helst være fri for. Konklusionen er *fh/G*: gæsten bør sidde på forsædet.

Ekskurs 1. Om form og formalisering

Som postbud *skal* du omdele post efter postvæsenets detaljerede arbejdsbeskrivelse. Hvis ikke du *gør* det, *er* du – alt efter, hvad det er, du ikke *gør*, og hvor meget det er, du ikke *gør* – et forsømmeligt postbud, et dårligt postbud, eller du er – som de fleste af os – slet ikke postbud. Vi kan definere: Hvis *x* (er en person, som) er *P* og *gør k*, er *k* en **formal** bestemmelse ved det at være *P*, *hvis og kun hvis* (1) *x gør k*, fordi han er *P*, og (2) hvis *x ikke gjorde k*, ville han ikke være *P*. – Alt hvad der indgår i det at bringe post ud iflg. postvæsenets arbejdsbeskrivelse, er således formale bestemmelser ved det at være postbud.

Som postbud [i det danske postvæsen] *skal* du bære rød jakke. Hvis ikke du *skulle* det, ville du ikke *være* postbud. Hvis ikke du *gør* det, *er* du alligevel postbud. Men du optræder ukorrekt som postbud (Og fortsætter du med det, er det ikke sikkert, at du fortsætter med at være postbud!) Vi kan definere: Hvis *x* er *P* og *gør k*, er *k* en **formaliseret** bestemmelse ved det at være en *P*, *hvis og kun hvis* (1) *x gør k*, fordi han er *P*, og (2) hvis han ikke *skulle gøre k*, ville han – hvad enten han *faktisk gør k* eller ikke *gør k* – ikke være *P*. – Det svarer til at sige: Hvis *x* er *P* og *gør k*, er *k* en **formaliseret** bestemmelse ved det at være en *P*, *hvis og kun hvis* (1) *k* er ikke en **formal** bestemmelse ved det at være *P*, men (2) hvis *x* ikke *skulle gøre k*, ville han ikke være *P*. – At bære rød jakke er en formaliseret bestemmelse ved det at være postbud i det danske postvæsen.

Forskellen mellem det, som er form, og det, som er formalisering, ligger i placeringen af et enkelt 'gøre/være' og et enkelt (deontisk) 'skal (skulle) gøre/være': (a) Hvis ikke du *gør/er k*, er du ikke *P*. (b) Hvis ikke du *skulle gøre/være k*, ville du ikke være *P*. De formaliserede bestemmelser ved (det at være) *P* giver sig ikke a priori af de formale bestemmelser.

Distinktionen har naturligvis intet at gøre med forholdet essens/accidens. Både formale bestemmelser og formaliseringer ved det at være *P* er "essentielle" bestemmelser. Det formaliserede er heller ikke mindre "betydningsfuldt" end formen – endside blot pynt eller boller på suppen – selv om formaliseringen forudsætter en form, som allerede er form, før formaliseringen.

Hvad enten vi taler om det "formale" eller om "formalisering", anvender vi hér begrebet 'form' i en gængs version. Begrebet bestemmes i to trin, således at den sidste bestemmelse forudsætter den første. Til gengæld er det ikke ualmindeligt, at den første bestemmelse også taget alene gælder som den fuldstændige bestemmelse af begrebet 'form': (1) Tingens form er tingens *definitoriske* egenskaber. Begrebet anvendes *klassifikatorisk*, som når vi oversætter 'arter af ...' til 'former for ...'. (2) Tingens form er tingens *væsen*. Den definitoriske-klassifikatoriske funktion må føres tilbage til en væsensbestemmelse: det er formen som væsen, der gør tingen til det, den er, og tingen er og består kun, så længe den for så vidt den bestandigt *udfoldet* dette væsen. Det er det begreb 'form', vi benytter, når vi forklarer, hvad tingene er og *gør*, ved at henvise til, at de netop *er/gør* det iflg. deres væsen. Formen er således formel *årsag* – *causa formalis*.

Du kan godt have et postvæsen, hvor postbudet bærer en anden uniform eller slet ikke bærer uniform. Formaliseringen af klædedragten kunne være en anden, eller klædedragten behøvede ikke at være formaliseret. Det ville postvæsenet ikke blive "mindre" postvæsen af. Det ville kunne løse sine funktioner – udfolde sit væsen, leve op til sin form – lige godt og på samme måde endda. Men vi kan ikke have et postvæsen, hvor postbudet *undlader* at omdele post. Hvis han *gør* det, *gør* han noget andet end at "optræde ukorrekt" som postbud.

Som NNs gæst (i) opholder du dig på NNs domæne (som ikke er identisk med dit domæne); (ii) du er der på hans opfordring; (iii) du er der sammen med ham; og (iv) du kommer ikke for at betjene ham. Hvis – og i samme henseende som – du er NNs gæst, er NN din vært. Hvis en-flere af betingelserne *i-iv* ikke er opfyldt, er du ikke gæst hos NN hhv. han er ikke vært for dig. Betingelserne er altså formale. Hvis listen over formale bestemmelser omfatter alle formale bestemmelser, definerer den slet og ret vært/gæst-forholdets *form*.

Hertil følger sig – formentlig i enhver kultur – en række formaliserede bestemmelser ved det at være vært og gæst: Det og det *gør* du, fordi du er NNs gæst. Du ville ikke være NNs gæst, hvis du ikke *skulle gøre* det. Hvis du ikke *gør* det, *er* du stadig NNs gæst. Men du er en gæst, der opfører sig dårligt, optræder ukorrekt, fornærmeligt etc. Og du vil nok ikke blive inviteret igen. På samme måde går det, hvis du er vært og ikke opfylder en-flere af værtskabets formaliserede bestemmelser: du er stadig vært, men en vært, der opfører sig ukorrekt, og gæsten vil måske undslå sig fra at modtage en invitation fra dig en anden gang.²²

Bemærk: det er vanskeligt at opsummere vært/gæst-forholdets formale, rent definatoriske bestemmelser uden netop at bevæge sig over grænsen til det, som ikke er formalt, men formaliseret. Det betyder ikke, at distinktionen mellem form og formalisering er "kunstig". Vi regner åbenbart med eksistensen af vært/gæst-forholdet som *form*, hvad enten vi observerer vært/gæst-forhold i en fremmed kultur eller kandiderer til det at færdes hjemmevant som gæst (evt. vært): Frimodigt identificerer/klassificerer vi *først* to personer (eller grupper af personer, to parter) som "vært og gæst", *der næst* lærer vi – hen ad vejen – at "*sådan* er *deres* regler for vært og gæst". Vært/gæst-

forholdet kan praktiseres på forskellig måde i forskellige kulturer og dog forblive et vært/gæst-forhold. Forholdets form kender jeg hjemmefra. Forholdet beholder sin form i det fremmede, men formaliseres anderledes.

Den vigtigste forskel mellem postbudet og værten/gæsten er naturligvis, at den sidste bestemmer to pladser i en binær opposition, mens den første plads så vidt står alene. Den forskel lader vi ligge hér – eller vi definerer postbudet ved sin plads i et forhold mellem en ombringer og en modtager af (ombragt) post. Svarende til vært/gæst-forholdet får vi da et ”postombringer/postmodtager-forhold”.

Der er imidlertid en anden vigtig forskel på postbudet og værten/gæsten. Formaliseringen af det at være postbud fylder ikke ret meget. Der er ikke ret meget, du som postbud *skal* gøre, således at du ikke ville være postbud, hvis du hverken gjorde det eller skulle gøre det. Formaliseringen af vært/gæst-forholdet er i de fleste kulturer ganske omfattende. Der er ikke ret meget, vi skal gøre sammen for overhovedet at *være* vært og gæst, således at hvis vi ikke gør det, *er* vi ikke vært og gæst. Men der er vældig meget, vi skal gøre, således vi, hvis vi ikke *skulle* gøre det, ikke ville være vært og gæst. Derfor kan der eksistere så mange kulturer for vært og gæst.

Når jeg – selv ukyndig i din kultur – besøger din kultur, vil jeg formentlig med mine erfaringer hjemmefra og almindelig opmærksomhed kunne identificere vært/gæst-forholdet, når det forekommer: ”Se, *han* er gæst hos *ham!*” Det ville vi begge se. Alligevel ville jeg ikke *helt* se gæsten *som* gæst og værten *som* vært: jeg ville ikke se gæsten hhv. værten som personer, der lever op til – eller netop ikke lever op til – det, der ved vært/gæst-forholdets formalisering er kommet ind under vært/gæst-forholdets form. Det ser *du* – som hjemmehørende i den kultur, hvor det sker.

Problemer af formen: hvorfor formaliserer den kultur det forhold på den snarere end den måde? lader vi ligge hér. Men vi vil knytte nogle få bemærkninger til spørgsmålet om, hvad formaliseringer gør ”godt for” dvs. hvad der er meningen med det at formalisere:

Det, som ting, mennesker, forholdet mellem mennesker og ting og mellem mennesker *er*, vil vi også gerne, at de viser sig *som*: ikke blot vise, *at* de er det. Dét er ikke et kulturelt særegent – fx et specifikt

”europæisk” – træk. I alt fald er det ikke mere specifikt ”europæisk” end begrebet ’være’, herunder begrebet om sammenhængen mellem ’være’ og ’vise’. Måske er der knap nok tale om en særlig menneskelig tilbøjelighed. Strukturen – det værendes tendens til eller stræben imod at vise sig, som det, det er – er universel, for så vidt den er bygget ind i begrebet om det at være (’væren’). Enten virker den med ontologisk nødvendighed. Eller den virker, for så vidt vi i det mindste ikke kan tænke sammenhængen mellem ’være’ og ’vise sig’ på *anden* måde, og – og endnu vigtigere – fordi vi kan ikke leve uden at leve sammenhængen på *den* måde.

Gemt væk i skabet på loftet er en hammer stadig en hammer. Hængende på et værksted dvs. til stede i en kontekst, hvor den hører til, kommer den ”mere til sin ret” som hammer. Men først når den håndteres, *er* den allermest hammer: den *viser sig som* hammer. Tilsvarende er det tjenstgørende postbud hele tiden postbud, hvad enten han netop sorterer brevene på postkontoret, krydser gaden med sit læs, bevæger sig op ad havegangen hos en adressat eller afleverer en pakke hos en adressat. Men i det sidste tilfældet er han allermest postbud, idet hans ærinde hér kommer til sin endelige virkeliggørelse. Og netop da – i ét med at adressaten modtager pakken – *viser* han sig i eminent forstand *som* postbud. Sprogets egen erfaring af en sådan enhed møder vi i et ord, som også filosoffer ynder. Alt værende tenderer i ét og samme moment imod sin fuldstændige virkeliggørelse og imod helt at vise sig. Det hedder at ”*udfolde sig*”. Postbud *er* han hele tiden, men kun i en række strålende øjeblikke viser han sig åbenbart *som sådan*. Hér kommer formaliseringen – hér i form af den røde jakke – ind i billedet.

At postbudet bærer en rød jakke – at jakken er rød – er naturligvis praktisk for os alle, idet det til enhver tid gør det muligt at identificere postbudet som postbud. Overalt i tjenesten og dagen lang viser den, *at* den, der bærer den, *er* er i tjenesten som postbud. Men der er én ting til på spil, som hér er det afgørende: Ved formaliseringen drages den røde jakke med ind *i* formen for det at være postbud, hvorefter det hører med til det at være postbud *at skulle* bære uniformen og til det at vise sig som postbud *at bære* den. Herefter viser postbudet sig, når som helst han i tjenesten er iført den røde jakke, *som* postbud.

Kongen viser sig *som* konge, ikke blot når han i sit kongevirke udsteder kongelige befalinger, men overalt i sin kongeværdige

optræden. Og den japanske gæst viser sig *som* gæst, idet han uafsladeligt er – optræder som – hjælpeløs over for værten, der viser sig *som* vært, idet han autoritativt og selvfølgeligt betjener den hjælpeløse.

Ekskurs 2. Om funktionel og symbolsk anerkendelse

I vært/gæst-forholdet gør parterne den gensidige anerkendelse åbenbar i og ved det, værten værdigt præsterer og gæsten værdigt modtager. Det er hér – som i andre formaliserede forhold – muligt at skelne imellem (i) *funktionel* anerkendelse og (ii) *symbolsk* anerkendelse.:

(i) Funktionel anerkendelse: Der sker *to* ting på én gang. Eksempelvis: (a) Værten gør gæsten NN en tjeneste i.e. gør noget, som også ville være et gode for NN, selv om NN ikke var gæst: giver ham en god stol, serverer ham et godt måltid etc. (b) Men denne handling er samtidig værtens anerkendelse af gæsten som værende *tjenstværdig* qua vært/gæsteforholdet. Værten udviser sin *egen* værdighed som vært ved at give gæsten en god stol, gæsten udviser sin værdighed ved at tage imod. Hvorved den bedste stol også er blevet den fineste stol.

(ii) Symbolsk anerkendelse: Værten gør noget ved eller for gæsten NN, som ikke ville være et gode for NN, hvis han ikke netop optrådte i et vært/gæst-forhold: lader ham bære en bestemt dragt; giver ham en bestemt (men netop ikke særlig god) stol; lader ham nyde en bestemt (men måske ikke særligt velsmagende) drik; holder døren for gæsten, selv om døren åbner og lukker automatisk (dvs. værten stiller sig i position, *som om* det var hensigtsmæssigt, at han holdt døren for gæsten.) – Det er lettere at identificere den symbolske anerkendelse: ”Hvad skal det dog gøre godt for?”, spørger vi, og så er vi godt på vej.

Sondringen er ikke skarp. Men så længe *parterne* i praksis er enige om, hvad der skal tælle som en tjeneste, er sondringen mellem funktionel og symbolsk anerkendelse også skarp nok i *vor* analyse af anerkendelsen.

For det meste er den symbolske anerkendelse funktionelt neutral: ydelsen gør ikke godt for noget. Undertiden er den funktionelt betragtet et ”onde” snarere end et ”gode”: stolen er direkte umagelig; drikken smager afskyeligt. – Kongefamilien har en meget god plads i Det kgl. Teater. Det er en plads, man ser godt fra. Men skønt kongefamilien er de fineste folk i salen, sidder nogle af de ikke-kongelige, ”undersåtterne”, bedre. Parternes anerkendelse af hinanden som kongelige og som undersåtter indebærer, at de kongelige har god adgang til at nyde forestillingen. Men de må også kunne ses – evt. hyldes – af undersåtterne. Man gør formentlig ikke folk nogen tjeneste ved at *se* på, at de ser en teaterforestilling. For min del er jeg tilbøjelig til at *se* på, at de ser en teaterforestilling. Men det hører med til det at udvise kongeværdigheden at lade sig se som konge, *in casu* at lade sig se i den kongelige loge i teatret. Historisk taget, dvs. på det tidspunkt, hvor Det kgl. Teater blev bygget – og brugt som det var bygget – sker assimileringen som en åbenbargørelse af, at det er kongen, der *giver* forestillingen, og at forestillingen i det hele taget nok så meget er et ritual som en oplevelse. I dag er det *os*, der undres og spørger. Men spørgsmålet er godt nok, for så vidt der materielt *er* en modsigelse mellem det at se forestillingen bedst muligt og selv blive set af – og set som placeret over – flest mulig. Der *ville* være en praktisk modsigelse, hvis ikke situationens aktører forstod situationen – og i kompetent forstand *burde* forstå den – på *den* måde, dvs. som en situation af *formen*: ”Kongen giver en teaterforestilling. Hele scenariet er kongen til ære, og vi hylder ham.”

Århus, 19-08-99

NOTER

- ¹ Det sidste gælder i højere grad taxakørslen i Japan end i andre lande med et bylandskab og en trafik som den japanske. Det japanske adressesystem bygger på matrikelbestemmelser, og det er almindeligvis ikke tilstrækkeligt at sige til chaufføren, hvor man skal hen (i.e. sige det samme, som man ville skrive, hvis man sendte et brev) uden at sige noget om, hvordan man kommer derhen.
- ² Det er det, vi refererer til, når vi kalder afstanden 'for stor'.
- ³ Som de to hensyn hér er formuleret, er de ikke lige frem materielt *uforenelige*, men af materielle grunde lader de sig ikke på én gang opfylde optimalt. Undertiden strammes relationen op til: jo mere det ene hensyn tilgodeses, jo mindre er det muligt at tilgodesede det andet. Det er ofte det, vi mener, når vi taler om "sociale og kulturelle modsætninger" (fx interessemodsætninger).
- ⁴ Henvisningen til status i situationen hører med til situationen.
- ⁵ Du kan ikke spille Bachs "Goldberg-variationer" hhv. de er uspillelige: man kan ikke på samme tid spille den og den stemme legato i højre hånd. Jo, nu er der en-flere, der har lært det. Så kan *man* godt.
- ⁶ Men så nemt går det nok ikke. Den fine borgers koreografi, når han åbner døren for en adelsmand, er ikke den samme som tjenerens koreografi, når denne åbner døren for borgeren.
- ⁷ Kongen er måske også alt for fin til at blive set. Men der vil meget ofte være en materiel modsigelse mellem at være placeret, så man ser bedst muligt, og selv bliver set mindst muligt.
- ⁸ Om værdighed og åbenbarhed se s.12f.
- ⁹ At G gør det, er formentlig udelukket i enhver kulturs vært/gæst-forhold, hvis 'gæst' skal gælde for en adækvate oversættelse af den betegnelse, han bærer på det lokale sprog.
- ¹⁰ Mange steder demonstrerer han sin generøsitet ved at give gode drikkepenge. Det gør han ikke i Japan.
- ¹¹ I begge tilfælde sker betalingen i *diskretion*. Dét hører med til parternes værdighed (således som det vil blive beskrevet i det følgende). Men den værdige diskretion er logisk taget af særlig ædel aftapning: den skal *åbenbargøres*, men *qua* diskretion kan det ikke ske demonstrativt. Snarere må det ske "demonstrativt ikke-demonstrativt".
- ¹² Det er for øvrigt en af grundene til den omfattende udveksling af visitkort i Japan. Status og statusforskelle griber dybt ind i en samtale - helt ind i ordvalget - så det er bedst, vi kender hinandens status, før vi har sagt for meget!

- ¹³ Parternes værdighed i vært/gæst-forholdet er åbenbart koblet på dimensionen aktiv/passiv. Men også andre formaliserede forhold bevæger sig i denne dimension i deres måde at organisere og udvise værdighed på. Kejserens passivisering under shogunatet - og nu taler vi om en reel afmægtiggørelse - kan forklares på mange måder. Det er fristende *også* at se den som en politisk effekt af en sådan kobling.
- ¹⁴ For en nærmere bestemmelse af begrebet 'formaliseret forhold' se s.19f.
- ¹⁵ Den simpleste løsning ville hér bestå i alligevel at placere G på forsædet. Men assimileringen *har* passeret det punkt, hvor det kan komme på tale.
- ¹⁶ Også i dagens Danmark har vi levende forestillinger om, hvordan man sidder (måske især hvordan man ikke sidder) i en stol. Men vi har også god sans for det bekvemmelige. Kunsten at designe en god stol består bl.a. i at forene disse to hensyn, om muligt få dem til at arbejde sammen.
- ¹⁷ Man drikker "dus", og så tager man det hele mere afslappet. Det betyder ikke, at pointen med at drikke dus - eller pointen med at *have* drukket dus - er blevet mindre, tværtimod.
- ¹⁸ Svarende til, at sondringen mellem 'De' og 'du' reduceres i betydning eller - måske som en følge heraf? - forsvinder.
- ¹⁹ Fx som i Europa mand i forhold til kvinde. Akkurat det problem har - eller havde - japanerne ikke, eftersom mand og kvinde ikke færdes sammen ved siden af hinanden.
- ²⁰ Bemærk: i beskrivelsen sker der først noget med G, dernæst med V1, mens V2's plads kommer ud som "produkt" af de forrige ændringer. Hvis du siger - allerførst - at V2 flytter tilbage til *bv*, må du tilføje "for at give plads til G".
- ²¹ Strukturen er behørigt vendt symmetrisk, da trafikken i Danmark er højreført.
- ²² Vedr. de traditionelle japanske formaliseringer af forholdet se s.12-14. (Gæsten er hjælpeløs, værten autoritativ; gæsten er tjenestnydende, værten tjenestydende etc.)